

УДК 332.2:631.15(477)

Грицик Олег Миколайович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри географії, геодезії та землеустрою
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Hrytsyk Oleh

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Geography, Geodesy and Land Management
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
ORCID: 0009-0001-5321-4753*

Брикін Євген Васильович

*викладач-стажист кафедри географії, геодезії та землеустрою
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Brykin Evhenii

*Trainee lecturer at the Department of Geography, Geodesy and Land Management
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
ORCID: 0009-0007-6761-1999*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10667

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

ECONOMIC EFFICIENCY OF LAND USE IN THE CONDITIONS OF LAND RELATIONS REFORM IN UKRAINE

Анотація. Вступ. Процес реформування земельних відносин в Україні, який стартував у 1990-х рр., спрямований на створення продуктивної системи управління земельними активами. Зусилля зосереджені на лібералізації земельного ринку, децентралізації управління землею та інтеграції ринкових інструментів у сектор землекористування, що має на меті забезпечити оптимальне використання земельних ресурсів, їх високу продуктивність та економічну ефективність.

Мета. Дослідити результативність поточної системи землекористування в контексті триваючих реформ земельних відносин в Україні та сформулювати заходи щодо покращення економічної продуктивності землекористування.

Матеріали і методи. Структурний метод застосовано для аналізу земельних відносин як цілісної системи та виявлення наявного впливу змін у законодавстві на ефективність управління земельними ресурсами та продуктивність землекористування. Компонентний метод використано для аналізу окремих складових системи землекористування, таких як продуктивність земель, рентабельність підприємств та управлінські рішення, що дало змогу оцінити вплив кожного елемента на загальну ефективність системи. Метод економічного обґрунтування був спрямований на розробку рекомендацій для підвищення ефективності землекористування.

Результати. Здійснений аналіз підтверджує, що оновлення системи земельних відносин позитивно вплинуло на зростання вартості аграрних земель та підвищення їхньої економічної ефективності. Виявлено ключові проблеми, зокрема регіональні розбіжності, недосконалість правових норм та низький рівень інвестиційної привабливості земель. Розроблена система оцінювальних показників дозволяє глибоко аналізувати ефективність землекористування, враховуючи особливості діяльності аграрних підприємств.

Перспективи. Майбутній розвиток земельного ринку в Україні передбачає вдосконалення законодавства, консолідацію земельних ділянок, заохочення інвестицій та імплементацію новітніх агротехнологій. Основною стратегічною задачею є створення ефективної системи управління земельними ресурсами, яка забезпечить гармонію між економічними, соціальними та екологічними інтересами, сприятиме сталому розвитку агросектору та оптимальному використанню земель.

Ключові слова: реформування земельних відносин, економічна ефективність, сільськогосподарське землекористування, ринок землі, земельні ресурси, стратегічне управління землекористуванням.

Summary. Introduction. The process of land relations reform in Ukraine, which started in the 1990s, is aimed at creating a productive system of land asset management. Efforts are focused on liberalizing the land market, decentralizing land management, and integrating market instruments into the land use sector, which aims to ensure optimal use of land resources, their high productivity, and economic efficiency.

Purpose. To investigate the effectiveness of the current land use system in the context of ongoing land relations reforms in Ukraine and to formulate measures to improve the economic productivity of land use.

Materials and methods. The structural method was used to analyze land relations as a holistic system and identify the existing impact of changes in legislation on the efficiency of land resource management and land use productivity. The component method was used to analyze individual components of the land use system, such as land productivity, enterprise profitability, and management decisions, which made it possible to assess the impact of each element on the overall efficiency of the system. The economic justification method was aimed at developing recommendations for increasing the efficiency of land use.

Results. The analysis confirms that the renewal of the land relations system has had a positive impact on the growth of the value of agricultural lands and increasing their economic efficiency. Key problems have been identified, in particular, regional differences, imperfect legal norms and a low level of investment attractiveness of lands. The developed system of evaluation indicators allows for a deep analysis of the efficiency of land use, taking into account the peculiarities of the activities of agricultural enterprises.

Discussion. The future development of the land market in Ukraine involves improving legislation, consolidating land plots, encouraging investment and implementing the latest agricultural technologies. The main strategic objective is to create an effective land resources management system that will ensure harmony between economic, social and environmental interests, promote sustainable development of the agricultural sector and optimal use of land.

Key words: land relations reform, economic efficiency, agricultural land use, land market, land resources, strategic land use management.

Постановка проблеми. Економічна ефективність землекористування виступає одним із найважливіших чинників забезпечення сталого розвитку економіки України, оскільки земельні ресурси мають стратегічне значення не лише для стабільного функціонування аграрного сектору, але й для соціально-економічного зростання регіонів та гарантування продовольчої безпеки країни. Процес реформування земельних відносин, який охоплює запровадження ринку земель, удосконалення законодавчої бази та створення нових механізмів управління земельними ресурсами, супроводжується появою низки викликів, пов'язаних із необхідністю забезпечення раціонального використання земельних угідь, досягнення екологічної стійкості та підвищення загальної ефективності економічної діяльності [19]. Актуальність цього дослідження суттєво зростає в умовах відкриття ринку земель сільськогосподарського (с/г) призначення, що формує потребу впровадження нових методів оцінки економічної ефективності використання земель, зокрема із врахуванням змін у структурі землекористування, підвищення прозорості земельних операцій та вдосконалення регулювання земельних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомі наукові праці приділяють значну увагу вивченню історичних етапів земельної реформи, дослідженню економічних основ щодо земельних ресурсів, а також аналізу впливу цих реформ на продуктивність аграрного сектору. Зокрема, Басова І. [1] та Літошенко О., Удовенко І. [11], детально аналізують ключові етапи змін у земельних відносинах України, зосереджуючи увагу на нормативно-правових аспектах і функціонуванні ринку землі. У своїх дослідженнях автор виявляє недоліки законодавчої бази, які гальмують розвиток ринку та

негативно впливають на ефективність управління земельними ресурсами.

В свою чергу дослідники Краснолуцький О., Шевченко О. [10], акцентують свою увагу на економічних аспектах реформування земельних відносин, виділяючи проблему нерівномірності вартості сільськогосподарських земель у різних регіонах країни і також ними зроблено наголос на необхідності запровадження інноваційних підходів до оцінки економічної ефективності землекористування, які враховували б регіональні особливості та специфіку аграрного виробництва.

У своїх публікаціях Гунько Л. [3], Лошакова Ю. [13], Ряснянська А., Руденко С. [15], пропонують використовувати систему показників для оцінки ефективності землекористування, яка включає як натуральні (врожайність, продуктивність), так і вартісні характеристики (рентабельність, окупність витрат). Вказані вчені виділяють окремо саму доцільність використання системного підходу для врахування комплексного впливу економічних, правових і екологічних чинників на вітчизняні процеси землекористування.

Варто також звернути увагу на роботи дослідників Хаустової В.Є., Трушкіної Н.В. [17] та Тарнавського В. [21], які успішно здійснюють порівняльний аналіз земельних реформ у країнах Європейського Союзу та Україні. Вони наголошують на необхідності забезпечення прозорості ринкових відносин, активного залучення інвестицій у сільське господарство та впровадження передових технологій саме економічного планування, для підвищення ефективності землекористування на загальному рівні.

Мета статті — провести дослідження результативності системи землекористування та сформувати

методичний підхід направлений на зростання рівня її економічної ефективності.

Завдання дослідження:

- провести детальний аналіз основних етапів реформ у сфері земельних відносин, щоб виявити їх вплив на формування ринку земель та ефективність землекористування;
- здійснити ідентифікацію перешкод на шляху до підвищення ефективності землекористування, включно з аналізом правових, організаційних та методологічних недоліків;
- розробити методичний підхід для проведення оцінки економічної ефективності використання с/г земель, враховуючи особливості діяльності аграрних підприємств різних типів та масштабів;
- сформулювати стратегічні рекомендації стосовно оптимізації системи землекористування в межах існуючих та майбутніх реформ.

Матеріали і методи. Структурний метод застосовано для аналізу системи земельних відносин як єдиної цілісності, яка складається з взаємопов'язаних компонентів. Використання структурного аналізу допомогло виявленню взаємозв'язків між змінами в земельному законодавстві та їхнім впливом на ефективність управління земельними ресурсами, а також дає змогу оцінити, як ці зміни впливають на продуктивність землекористування в аграрному секторі. Компонентний метод використано для виділення похідних елементів системи землекористування, таких як рівень продуктивності сільськогосподарських угідь, економічна рентабельність підприємств та ефективність управлінських рішень у використанні земельних ресурсів. Метод

економічного обґрунтування був спрямований на розробку стратегічних рекомендацій, які мають підвищити ефективність землекористування. З його допомогою оцінено доцільність впровадження нових підходів до управління земельними ресурсами, таких як застосування інноваційних агротехнологій, консолідація земельних ділянок або вдосконалення системи оподаткування. Метод став основою проведеного прогнозування економічних наслідків реалізації запропонованих заходів, та опорою щодо оцінювання їхньої як доцільності, так і ефективності у довгостроковій перспективі.

Виклад основного матеріалу. Реформування земельних відносин в Україні є надзвичайно складним і тривалим процесом, що бере свій початок у 1990-х роках і продовжується донині, охоплюючи низку послідовних етапів. Так на першому етапі реформування, який розпочався у 1990 році, основна увага була зосереджена на демонополізації державної власності на землю, що стало підґрунтям для передачі значної частини земель до колективної власності сільськогосподарських підприємств та був проведений національний розподіл земельних паїв. Другий етап реформування розпочався з ухвалення у 2001 році нового Земельного кодексу України, ключовим елементом якого стало введення мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. Третій етап реформ розпочався у 2020 році з ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення». Цей закон передбачив поетапне зняття мораторію і відкриття ринку землі з липня 2021 року, водночас

Частка земель в обігу від загальної площі с/г земель в області

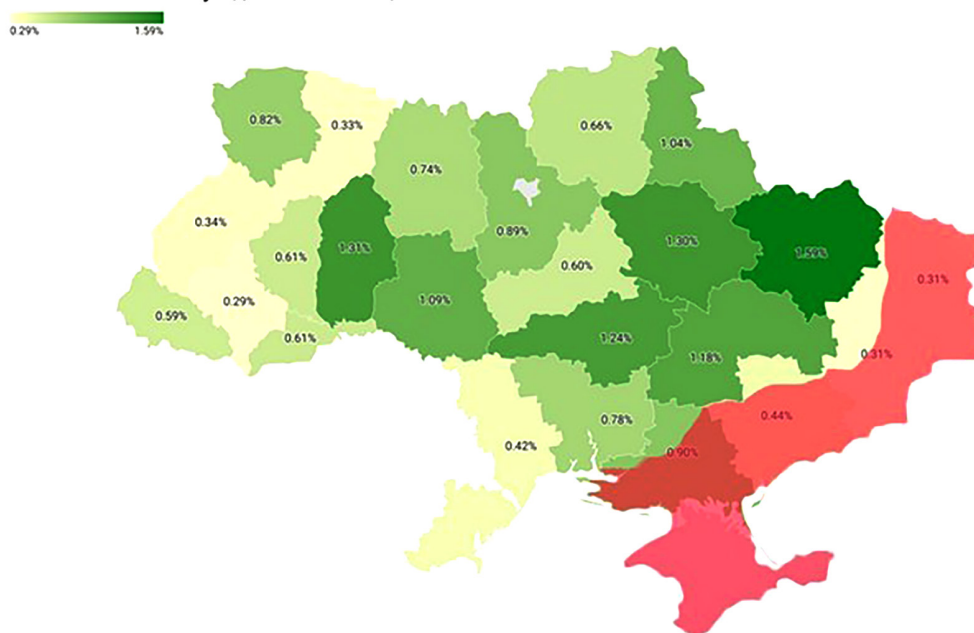

Рис. 1. Частка земель в обігу від загальної площі с/г земель по областях України
Джерело: [5]

встановивши чіткі обмеження на максимальну площу земель, які можуть перебувати у власності однієї фізичної особи, а також визначив, що продаж земель іноземцям стане можливим лише після проведення загальнонаціонального референдуму [9, с. 127–128].

Сучасний етап реформування земельних відносин в Україні вирізняється активним впровадженням ринкових механізмів у сферу землекористування, що охоплює не лише відкриття ринку землі, але й процес децентралізації управління земельними ресурсами [1, с. 3–5]. Одним із головних процесів, було власне передання земель державної власності у розпорядження об'єднаних територіальних громад, що дозволяє місцевим органам самоврядування ефективніше управляти саме земельними ресурсами (рис. 1).

На 2024 рік середня ціна за гектар сільськогосподарської землі в Україні становить приблизно 51,24 тис. грн. Саме після відкриття ринку землі в липні 2021 року спостерігається стійке збільшення

вартості сільськогосподарських угідь, що підтверджується даними про середні ціни: якщо у 2022 році гектар землі коштував близько 37 тис. грн, то вже у 2023 році цей показник зріс до 55 тис. грн, що свідчить про поступовий розвиток ринкових відносин у цій сфері (рис. 2.) [8; 16].

Ціни на сільськогосподарські землі значно різняться залежно від регіону, при цьому найвищі показники зафіксовані у центральних областях України, які мають найбільш родючі ґрунти. За інформацією Держгеокадастру, станом на початок 2022 року найвища нормативна грошова оцінка за гектар була у Черкаській області — 33,64 тис. грн, тоді як найнижчий рівень спостерігався у Житомирській області, де середня ціна за гектар становила 21,41 тис. грн. [5].

Для оцінювання ефективності управління стійким землекористуванням доцільно використовувати систему факторних і результативних показників, які відображають як натуральні, так і вартісні

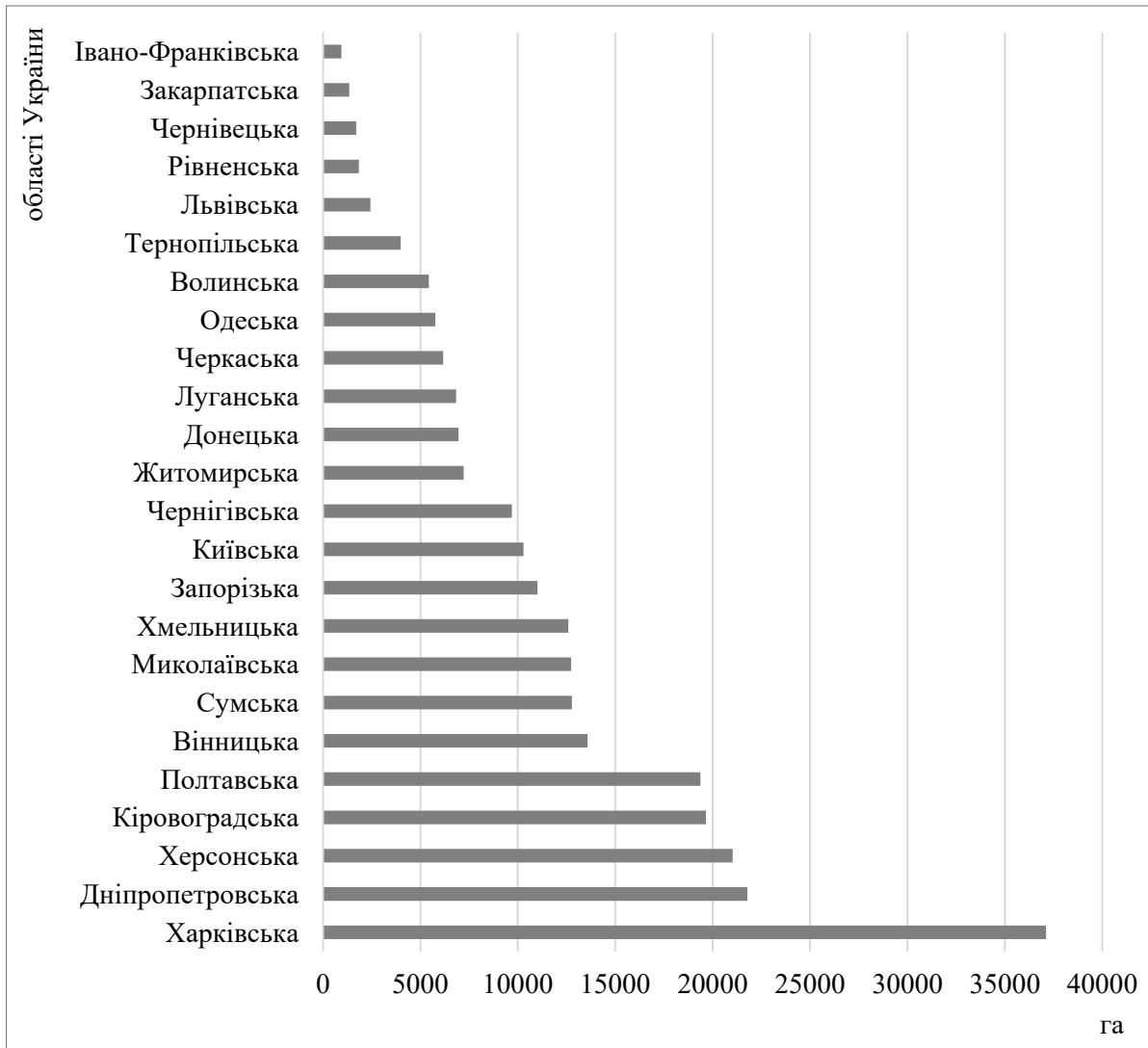

Рис. 2. Розподіл по регіонах України площ відчужених земельних ділянок (вересень 2024 р.)
Джерело: побудовано на основі [5]

характеристики. Важливо враховувати, що для різних категорій суб'єктів господарювання необхідний індивідуальний набір показників, оскільки універсального підходу до їх обчислення наразі не існує.

Економічна ефективність використання земель у сільському господарстві визначається через низку ключових показників, серед яких можна виділити врожайність сільськогосподарських культур (ц/га), рівень рентабельності виробництва, питому вагу посівів сільськогосподарських культур у загальній площі ріллі, а також окупність витрат на земельні ресурси, яка виражається у гривнях на одиницю матеріальних витрат [14]. І такого виду показники оцінюють ефективність не лише з точки зору результатів, а й з урахуванням витрат на використання земельних ресурсів. Для оцінки економічної ефективності використання земель у сільському господарстві застосовується система показників, яка включає узагальнюючі, приватні, допоміжні та додаткові показники, що дозволяють детально аналізувати результативність використання земельних ресурсів у різних аспектах діяльності [6, с. 10–11]. Для фермерських господарств, орієнтованих на товарне виробництво, набір показників часто звужується до ключових економічних критеріїв, таких як валовий дохід від реалізації врожаю та фактичні витрати на його вирощування (табл. 1).

Отже, можна удосконалити методику оцінки економічної ефективності землекористування, яка базується на підсумовуванні ключових коефіцієнтів,

кожен з яких відображає окремі аспекти діяльності підприємства і включає комплекс показників:

$$K_e = (K_1 + K_2 + K_3 + K_4) \times n \quad (1)$$

де:

K_e — коефіцієнт економічної ефективності використання окремої земельної ділянки;

K_1 — коефіцієнт економічної ефективності с/г суб'єкта;

K_2 — коефіцієнт ресурсної забезпеченості с/г виробництва;

K_3 — коефіцієнт структурних елементів с/г виробництва;

K_4 — коефіцієнт потенціалу окремо господарюючого суб'єкта с/г виробництва;

n — акселератор ризиків (до 10%).

Підсумковий розрахунок забезпечує значення, яке характеризує рівень ефективності використання земельної ділянки. Залежно від цього значення ефективність землекористування класифікується наступним чином:

- 1) неефективне використання — значення від 0 до 7;
- 2) малоєфективне використання — значення від 7 до 10;
- 3) середній рівень ефективності — значення від 10 до 12;
- 4) високоєфективне використання — значення понад 12.

У запропонованій методиці розрахунку враховуються ключові коефіцієнти, які складаються із сукупності показників, кожен із яких має певну вагу

Таблиця 1

Приклад розподілу показників ефективності землекористування, які застосовуються для ряду с/г територій

Показник ефективності	с/г земельна ділянка					
	1	2	3	4	5	6
Вихід валової с/г продукції	+	+	+	+	+	+
Вихід товарної с/г продукції	+	+	-	+	+	-
Обсяг валового доходу	+	+	+	+	+	+
Обсяг чистого прибутку	+	+	+	+	+	+
Врожайність	+	-	-	+	-	+
Обсяг с/г виробництва	+	+	+	-	-	-
Обсяг с/г продукції на одиницю площі	+	+	+	+	-	-
Прибутковість землі	-	-	+	-	+	+
Окупність витрат	-	-	+	+	-	+
Собівартість с/г продукції	+	+	+	+	+	+
Трудомісткість	+	+	-	+	+	-
Фондомісткість	-	+	-	+	+	-
Питома вага сільськогосподарських угідь	+	+	+	+	+	+
Питома вага ріллі	+	+	+	+	+	+
Питома вага посівів у площі ріллі	+	+	+	+	-	-
Коефіцієнт повноти використання орнопридатних земель	+	-	+	+	-	-
Коефіцієнт меліорації	+	+	+	+	-	-

Джерело: розроблено авторами

у загальному результаті. Якщо за останні три роки показник демонструє негативну динаміку, його вага дорівнює нулю, тоді як позитивна динаміка забезпечує відповідний внесок у підсумковий коефіцієнт [2]. Серед складових коефіцієнтів виділяються основні параметри, які визначають ефективність землекористування:

1. Коефіцієнт економічної ефективності с/г суб'єкта (максимальне значення — 6):

- частка валової с/г продукції на одиницю площі — вага 1,1;
- частка валового доходу на одиницю площі — вага 1,3;
- частка чистого доходу на одиницю площі — вага 1,4;
- окупність витрат — вага 1,2;
- частка прибутку на одиницю площі — вага 1.

2. Коефіцієнт ресурсної забезпеченості с/г виробництва (максимальне значення — 4,6):

- фондозабезпеченість (тис. грн/га) — вага 1,3;
- фондозброєність (тис. грн/чол.) — вага 1;
- рівень достатності трудових ресурсів — вага 1,1;
- рівень зносу основних фондів — вага 1,2.

3. Коефіцієнт структурних елементів с/г виробництва (максимальне значення — 3,6):

- ступінь використання сільськогосподарських земель — вага 1,3;
- площа ріллі — вага 1,2;
- площа земельної ділянки під с/г виробництво — вага 1,1.

4. Коефіцієнт потенціалу окремо господарюючого суб'єкта с/г виробництва (максимальне значення — 3,8):

- обсяг невикористовуваних земель — вага 1,5;
- обсяг енергетичних потужностей — вага 1,1;
- ґрунтово-екологічна оцінка земель (проводиться кожні три роки) — вага 1,2 [20].

Запропонована структура розрахунку дозволяє не лише визначити рівень ефективності використання земельних ділянок, але й виявити найбільш уразливі аспекти діяльності суб'єкта господарювання, окреслюючи проблеми, які мають тривалий негативний вплив на його функціонування [7, 13]. Формування запропонованої структури, зазвичай, базується на групуванні економічних складових сільськогосподарського землекористування, що враховують регіональні особливості та певну організаційну специфіку (табл. 2) [4, с. 137].

Діяльність суб'єктів господарювання, які використовують земельні ресурси, необхідно оцінювати через інтегральний показник економічної стійкості їхньої діяльності, що забезпечує можливість аналізу не лише поточного стану землекористування, але й рівня його ефективності та активності. Такий підхід є базою для обґрунтування стратегічних напрямів підвищення ефективності сільськогосподарського землекористування, що враховує результати аналізу економічної діяльності суб'єктів господарювання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження підтверджують, що забезпечення економічної ефективності землекористування є можливим лише за умов комплексної реалізації стратегічних напрямів, спрямованих на створення умов для залучення сільськогосподарських земель у господарський обіг. Раціональне використання земельних угідь вимагає здійснення низки економічних

Таблиця 2

Заходи направлені на підвищення рівня економічної ефективності землекористування в умовах реформування земельних відносин в Україні

Елементи стратегічних напрямів	Функціональні компоненти
Оптимізація структури землекористування для збільшення продуктивності сільського господарства	Покращення механізмів регулювання земельного обігу, спрямованого на передачу земель ефективним суб'єктам
Агроекологічне зонування земель з урахуванням природних умов і сільськогосподарської придатності	Запобігання нераціональному використанню земель і зменшенню їх продуктивності через правове регулювання
Впровадження інноваційних технологій вирощування сільськогосподарських культур	Стимулювання підвищення врожайності і частки зернових у загальній структурі посівів
Заборона на нецільове використання сільськогосподарських земель	Удосконалення обліку земель для уникнення недостовірних даних і покращення управління
Підвищення інтенсивності землекористування через оптимізацію посівних площ	Реформування орендних відносин із встановленням нових вимог для розвитку землекористування
Раціональне використання орендованих земель із дотриманням агротехнологічних норм	Вдосконалення управління для покращення якості земель і оцінки їхньої інвестиційної привабливості
Консолідація земельних часток для підвищення ефективності їх використання	Впровадження системи оподаткування, яка враховує якість угідь і підтримує екологічні ініціативи
Поліпшення землеустрою для раціональної організації територій	Використання земельно-іпотечного кредитування для вирішення проблем землекористування
Реструктуризація угідь із формуванням фонду перерозподілу земель	Зменшення державної частки земель і підвищення ефективності їх використання до 2030 року

Джерело: розроблено авторами

заходів, які дозволяють підтримувати продуктивність систем землеробства та забезпечувати максимальну віддачу від сільськогосподарського виробництва.

Обґрунтовано, що стійкий розвиток сільського господарства залежить від усунення ключових причин, що спричиняють спад виробництва, скорочення площ земельних угідь і зниження продуктивності,

що, своєю чергою, негативно впливає на функціонування всієї системи землекористування. Рішення цієї проблеми полягає у зміні економічної спрямованості заходів, що стосуються відновлення, збереження та раціонального використання земельних ресурсів, із врахуванням їхніх унікальних властивостей та екологічної значущості.

Література

1. Басова І. Теоретичні та практичні аспекти земельної реформи в Україні. *Публічне право*. 2020. № 1. С. 1–8. <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2020.1.1>.
2. Грабчук І. Ф., Бугайчук В. В., Рудницький В. Р. Підвищення економічної ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-48>.
3. Гулько Л. А. Формування сталого (збалансованого) землекористування — базова основа розвитку економіки землевпорядкування в Україні. *Агроекономіка*. 2022. № 9–10. С. 51–61.
4. Гуроров А. О., Грошев С. В., Грошев А. С. Теоретико-методичні засади оцінювання ефективності використання земельних ресурсів фермерських господарств. *Development Service Industry Management*. 2024. № 3. С. 134–140. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7\(20\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7(20)).
5. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. Ринок та оцінка земель. URL: <https://land.gov.ua/index.php/category/napriamy-diialnosti/rynok-ta-otsinka-zemel/> (дата звернення: 15.01.2025).
6. Дребот О. І., Добряк Д. С., Мельник П. П., Сахарнацька Л. І. Наукові засади формування та розвиток сільськогосподарського землекористування на основі трансформації земельних відносин. *Збалансоване природокористування*. 2021. № 4. С. 5–13. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2021.253080>.
7. Економічні, екологічні та соціальні аспекти використання земельних ресурсів в Україні: колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НААН О. В. Ульянченка. Харків: Смуґаста типографія, 2015. 320 с.
8. Земельний ринок в Україні. Аналітичний огляд за 4 квартал та грудень 2023 року. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/01/Land-Market-in-Ukraine-Q423.pdf> (дата звернення: 15.01.2025).
9. Коваль В. В., Трохимець О. І., Козлова А. І., Баланчук М. І. Особливості регулювання землекористування в Україні. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2024. № 1 (131). С. 123–130. <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-1-20>.
10. Краснолуцький О. В., Шевченко О. В. Еколого-економічний стан і способи сучасного сільськогосподарського землекористування. *Вісник аграрної науки*. 2018. № 3 (780). С. 68–74.
11. Літошенко О. С., Удовенко І. О. Розвиток ринку землі: основні аспекти в умовах сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 263–270. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/60>.
12. Лошакова Ю. А. Еколого-економічна ефективність просторового планування землекористування територіальних громад: дис. ...доктор філософії: спец. 051 «Економіка». Київ, 2023. 223 с.
13. Македон В. В., Валіков В. П., Кошляк Є. Є. Світовий ринок праці в координатах цифрової економіки. *Академічний огляд*. 2020. № 1(52). С. 91–104. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2020-1-52-9>.
14. Македон В. В., Маковецька А. О. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах ринкової нестабільності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2023. № 12. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-12-9477>; URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2023/12/9477> (дата звернення: 15.01.2025).
15. Ряснянська А. М., Руденко С. В. Інструментарій підвищення ефективності використання земельних ресурсів у менеджменті територіальних громад. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 322–326. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-54>.
16. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. URL: <https://ukurier.gov.ua> (дата звернення: 15.01.2025).
17. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Забезпечення сталого та раціонального землекористування: міжнародний досвід та українські реалії. *Бізнес Інформ*. 2024. № 1. С. 218–234. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-218-234>.
18. Шевчук С. М., Прокопенко Н. І., Рожі Т. А. Аналіз використання геодезичних даних при плануванні та моніторингу агроландшафтів: оптимізація землекористування та охорони природи. *Просторовий розвиток*. 2024. Вип. 7. С. 445–458. <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2024.7.445-458>.
19. Яремчук Н. В., Краска В. М. Ринок землі як ключовий елемент земельної реформи в контексті трансформаційних перетворень в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-67>.
20. Makedon V., Kostyshyna T., Tuzhykina O., Stepanova L., Filippov V. Ensuring the Efficiency of Integration Processes in the International Corporate Sector on the Basis of Strategic Management. *Academy of Strategic Management*

Journal. 2019. Vol. 18(SI1). URL: <https://www.abacademies.org/articles/Ensuring-the-efficiency-of-integration-processes-in-the-international-corporate-sector-on-the-basis-of-strategic-management-1939-6104-18-SI-1-452.pdf> (дата звернення: 15.01.2025).

21. Tarnavskiy V. Ecological and economic provision of fiscal regulation of agricultural land use. *World Science*. 2022. Vol. 5(77). https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/30092022/7860.

References

1. Basova, I. (2020). Teoretychni ta praktychni aspekty zemel'noyi reformy v Ukrayini [Theoretical and practical aspects of land reform in Ukraine]. *Publichne pravo*, 1, 1–8. <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2020.1.1> [in Ukrainian].
2. Hrabchuk, I. F., Buhaichuk, V. V., Rudnytskyi, V. R. (2023). Pidvyshchennya ekonomichnoyi efektyvnosti vykorystannya zemel'nykh resursiv sil'skohospodars'kymy pidpryyemstvamy [Improving the economic efficiency of land resources utilization by agricultural enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-48> [in Ukrainian].
3. Hun'ko, L. A. (2022). Formuvannya staloho (zbalansovanoho) zemlekorystuvannya — bazova osnova rozvytku ekonomiky zemlevporyadkuvannya v Ukrayini [Formation of sustainable (balanced) land use as a basic foundation for the development of land management economics in Ukraine]. *Ahrosvit*, 9–10, 51–61 [in Ukrainian].
4. Hutorov, A. O., Hroshev, S. V., Hroshev, A. S. (2024). Teoretyko-metodychni zasady otsinyuvannya efektyvnosti vykorystannya zemel'nykh resursiv fermers'kykh gospodarstv [Theoretical and methodological foundations for assessing the efficiency of land resources utilization in farming enterprises]. *Development Service Industry Management*, 3, 134–140. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7\(20\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7(20)) [in Ukrainian].
5. Derzhavna sluzhba Ukrayiny z pytan heodeziyi, kartohrafiyi ta kadastru. Rynok ta otsinka zemel'. (2024). [State Service of Ukraine on Geodesy, Cartography, and Cadastre. Land market and valuation]. URL: <https://land.gov.ua/index.php/category/napriamy-diialnosti/rynok-ta-otsinka-zemel/> [in Ukrainian].
6. Drebot, O. I., Dobryak, D. S., Melnyk, P. P., Sakharnatska, L. I. (2021). Naukovi zasady formuvannya ta rozvytok sil'skohospodars'koho zemlekorystuvannya na osnovi transformatsiyi zemel'nykh vidnosyn [Scientific principles of forming and developing agricultural land use based on the transformation of land relations]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya*, 4, 5–13. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2021.253080> [in Ukrainian].
7. Ulyanchenko, O. V. (Ed.). (2015). Ekonomichni, ekolohichni ta sotsial'ni aspekty vykorystannya zemel'nykh resursiv v Ukrayini: kolektyvna monohrafiya [Economic, environmental, and social aspects of land resource use in Ukraine: collective monograph]. Kharkiv: Smuhasta typohrafiya [in Ukrainian].
8. Zemel'nyy rynek v Ukrayini. Analychnyy ohlyad za 4 kvartal ta hruden' 2023 roku [Land Market in Ukraine. Analytical review for the 4th quarter and December 2023]. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/01/Land-Market-in-Ukraine-Q423.pdf> [in Ukrainian].
9. Koval', V. V., Trokhymets', O. I., Kozlova, A. I., Balanchuk, M. I. (2024). Osoblyvosti rehulyuvannya zemlekorystuvannya v Ukrayini [Features of land use regulation in Ukraine]. *Derzhava ta rehiony*. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo, 1 (131), 123–130. <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-1-20> [in Ukrainian].
10. Krasnolutskiy, O. V., Shevchenko, O. V. (2018). Ekoloho-ekonomichnyy stan i sposoby suchasnoho sil'skohospodars'koho zemlekorystuvannya [Ecological and economic state and methods of modern agricultural land use]. *Visnyk ahraryoi nauky*, 3 (780), 68–74 [in Ukrainian].
11. Litoshenko, O. S., Udovenko, I. O. (2024). Rozvytok rynku zemli: osnovni aspekty v umovakh sohodennya [Development of the land market: key aspects in today's conditions]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*, 3, 263–270. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/60> [in Ukrainian].
12. Loshakova, Yu. A. (2023). Ekoloho-ekonomichna efektyvnist' prostorovoho planuvannya zemlekorystuvannya terytorial'nykh hromad. [Ecological and economic efficiency of spatial planning of land use of territorial communities]. *PhD's Thesis*: 051. Kyiv. Ukraine [in Ukrainian].
13. Makedon, V. V., Valikov, V. P., & Koshliak, Ye. Ye. (2020). Svitovyi rynek pratsi v koordynatakh tsyfrovoy ekonomiky [The world labor market in the coordinates of the digital economy]. *Academy Review*, 1(52), 91–104. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2020-1-52-9> [in Ukrainian].
14. Makedon, V. V., Makovetska, A. O. (2023). Informatsiine zabezpechennya ekonomichnoi bezpeky pidpryyemstv v umovakh rynkovoi nestabilnosti [Information support for economic security of enterprises under market instability]. *Mizhnarodnyi naukovyy zhurnal "Internauka"*. Seriya: "Ekonomichni nauky" — International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences", 12. DOI: 10.25313/2520-2294-2023-12-9477 [in Ukrainian].
15. Riasnianska, A. M., Rudenko, S. V. (2024). Instrumentarii pidvyshchennya efektyvnosti vykorystannya zemel'nykh resursiv u menedzhmenti terytorial'nykh hromad [Tools for improving the efficiency of land resource use in the management of territorial communities]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, 9 (1), 322–326. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-54> [in Ukrainian].
16. Silske gospodarstvo pid chas viiny: zmina priorytetiv, (2024). [Agriculture during the war: change of priorities]. URL: <https://ukurier.gov.ua> [in Ukrainian].

17. Khaustova, V. Ye., Trushkina, N. V. (2024). Zabezpechennia staloho ta ratsionalnogo zemlekorystuvannia: mizhnarodnyi dosvid ta ukraïnski realii [Ensuring sustainable and rational land use: international experience and Ukrainian realities]. *Biznes Inform*, 1, 218–234. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-218-234> [in Ukrainian].

18. Shevchuk, S. M., Prokopenko, N. I., Rozhi, T. A. (2024). Analiz vykorystannia heodezychnykh danykh pry planuvanni ta monitorynhu ahrolandshaftiv: optymizatsiia zemlekorystuvannia ta okhorony pryrody. *Prostorovi rozvytok*, 7, 445–458. <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2024.7.445-458> [in Ukrainian].

19. Yaremchuk, N. V., Kraska, V. M. (2023). Rynok zemli yak kliuchovyi element zemelnoi reformy v konteksti transformatsiinykh peretvoren v Ukraini [Land market as a key element of land reform in the context of transformational changes in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 48. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-67> [in Ukrainian].

20. Makedon, V., Kostyshyna, T., Tuzhylkina, O., Stepanova, L., Filippov, V. (2019). Ensuring the efficiency of integration processes in the international corporate sector on the basis of strategic management. *Academy of Strategic Management Journal*, 18, Special Issue 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/Ensuring-the-efficiency-of-integration-processes-in-the-international-corporate-sector-on-the-basis-of-strategic-management-1939-6104-18-SI-1-452.pdf>.

21. Tarnavskiy, V. (2022). Ecological and economic provision of fiscal regulation of agricultural land use. *World Science*, 5(77). https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/30092022/7860.